Etiske dilemmaer til undervisning

33 dilemmaer til indskoling, mellemtrin, udskoling og gymnasium.

Et etisk dilemma er et valg, hvor to muligheder begge kan forsvares. I klassen er pointen ikke at lande på det »rigtige« svar, men at eleverne kan begrunde deres valg og lytte til et andet. Hvert afsnit herunder har to valg, to diskussionsspørgsmål og linjer til noter. I kan stemme med hænderne, tale i par eller tage en fælles runde. Arket må gerne kopieres til din egen klasse.

Sådan bruger du arket

Først valg, så samtale. Præsentér dilemmaet kort, uden at pege på et rigtigt svar. Lad eleverne vælge A eller B i ro – skriftligt eller med et stille håndtegn – før nogen forklarer sig.

Tre former, der virker: tænk-par-del (to og to, derefter et par stemmer i plenum); to sider af rummet (A i den ene ende, B i den anden – eleverne må skifte side, hvis de bliver overbevist); eller fælles afstemning først og diskussion bagefter.

Tidsforbrug. 10 minutter: læs op, stem, og tag ét spørgsmål. 20–25 minutter: tænk-par-del plus en kort plenumsrunde. En lektion: to dilemmaer i samme tema, eller ét dilemma med skriftlig begrundelse. På gymnasiet kan et modul bære to til tre dilemmaer, hvis I også inddrager begreber som pligt, konsekvens, retfærdighed eller privatliv.

Et par råd. Aftal, at man må skifte mening. Ingen skal »vindes over«. Vælg dilemmaer, der matcher klassens alder og den aktuelle stemning – især når emnet er snyd, rygter eller gruppechats. Er emnet følsomt, så giv mulighed for at svare anonymt, og hav en plan for, hvordan en elev kan trække sig.

Må gerne kopieres til klassen. Find den digitale version og flere dilemmaer på dilemma.dk.

Indskoling (0.-3. klasse)

Sproget er konkret, og valgene handler om leg, løfter, at dele og at sige sandheden. Læs gerne dilemmaet højt, og hjælp med at gentage de to valg.

1. Legetøjsbilen i skolegården

Du finder en legetøjsbil i skolegården. Ingen så, at du fandt den.

A Behold den og tag den med hjem.

B Aflever den til læreren.

Diskussion

- Hvornår er noget »ingens«?
- Hvorfor kan det føles svært at aflevere noget, man gerne vil have?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

2. Venner i køen

Din ven kommer bagerst i køen til bolden.

A Lad ham komme ind foran, fordi han er din ven.

B Sig, at han skal stille sig bagerst ligesom de andre.

Diskussion

- Er det fair at gøre forskel på venner og de andre?
- Hvad er forskellen på at være en god ven og at være retfærdig?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

3. Det bedre tilbud

Du har lovet at lege med Sara. Så inviterer Noah dig til noget, du har endnu mere lyst til.

A Bliv hos Sara, fordi du har lovet det.

B Gå med Noah, og forklar Sara bagefter.

Diskussion

- Hvad vejer tungest – et løfte eller det, du har mest lyst til?
- Kan man gøre begge dele på en ordentlig måde?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

4. Den, der står alene

Du ser en klassekammerat stå alene i frikvarteret.

A Gå hen og spørg, om vedkommende vil være med.

B Lad være – du er midt i en leg, og det er ikke kun dit ansvar.

Diskussion

- Hvem har ansvar for, at ingen går alene?
- Hvad kan man sige, hvis man er nervøs for at spørge?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

5. Tårnet, der væltede

Du kommer til at vælte en andens tårn. Ingen voksne så det.

A Sig det med det samme, og hjælp med at bygge op igen.

B Gå stille væk, så du ikke kommer i problemer.

Diskussion
- Er det stadig galt, når det var et uheld?
- Hvad får dig til at turde sige det?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

6. Ekstra kage i madpakken

Du har fået ekstra kage med i madpakken.

A Del den med dem, der sidder ved siden af dig.

B Spis den selv – det er din madpakke.

Diskussion
- Er man egoistisk, hvis man ikke deler?
- Hvornår er det okay at sige »den er min«?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

7. Tegneriet på bordet

Din ven beder dig om at sige, at det var en anden, der tegnede på bordet.

A Hjælp din ven og sig det, de beder om.

B Sig sandheden, også selv om din ven bliver sur.

Diskussion
- Hvad er forskellen på at hjælpe en ven og at lyve for en ven?
- Hvad kan der ske bagefter, uanset hvad du vælger?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

8. Holdvalg i legen

I skal vælge hold, og din bedste ven bliver valgt sidst.

A Bed om, at din ven kommer på dit hold, også hvis holdet så bliver »dårligere«.

B Lad turen og reglerne bestemme, selv om din ven bliver ked af det.

Diskussion

- Hvad føles værst – at blive valgt sidst, eller at en ven ikke vælger dig?
- Hvordan kan I lave hold på en venligere måde?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

Mellemtrin (4.-6. klasse)

Her rykker dilemmaerne tættere på skolearbejde, gruppepres og de første erfaringer med beskeder og billeder. Eleverne kan typisk både stemme og begrunde skriftligt.

9. Snyd til prøven

Du så en kammerat snyde til en prøve. Læreren spørger, om nogen så noget.

A Fortæl, hvad du så.

B Tie stille – du vil ikke være en sladrehank.

Diskussion

- Er det at sladre, eller at være ærlig?
- Hvem kommer i klemme, hvis ingen siger noget?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

10. Chatten uden den, det handler om

En gruppe chatter om en klassekammerat, der ikke er med.

A Skriv med, så du ikke selv ryger udenfor.

B Sig fra, eller forlad tråden.

Diskussion

- Hvad er forskellen på at se med og at være med?
- Hvad ville du håbe, andre gjorde, hvis det handlede om dig?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

11. Den ødelagte bold

Du har lånt en vens bold og ødelægger den ved et uheld.

A Fortæl det med det samme, og tilbyd at erstatte den.

B Sig ingenting, og håb at de glemmer det.

Diskussion

- Hvorfor er det fristende at tie?
- Hvad betyder tillid, når man låner ting af hinanden?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

12. Ven eller vinderhold

Alle skal vælge hold. Den sidste er din ven, men dit hold vil have den dygtigste i stedet.

A Vælg din ven.

B Vælg den dygtigste, og sig undskyld bagefter.

Diskussion

- Hvad skylder du din ven, og hvad skylder du holdet?
- Kan sport og venskab skilles ad?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

13. 50 kroner i gangen

Du finder 50 kroner i gangen. Der er intet navn på.

A Aflever dem på kontoret.

B Behold dem – de kunne være hvem som helsts, og du fandt dem.

Diskussion

- Gør beløbets størrelse en forskel?
- Hvad ville du føle, hvis det var dine 50 kroner?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

14. Billedet, der skal sendes videre

En ven beder dig sende et pinligt billede af en anden videre, »bare for sjov«.

A Send det ikke, og bed de andre om at slette det.

B Send det videre, fordi »alle de andre også gør det«.

Diskussion

- Kan noget være »bare for sjov«, hvis den det handler om, ikke ler med?
- Hvad er dit ansvar, når et billede lander på din skærm?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

15. Karakteren i ugeplanen

Du fik en dårlig karakter og overvejer at rette tallet, inden dine forældre ser ugeplanen.

A Vis den ærlige karakter, og tag samtalen.

B Ret tallet denne ene gang.

Diskussion

- Hvem snyder du egentlig – læreren, dine forældre eller dig selv?
- Hvad sker der, hvis de opdager det?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

16. To venner og et krav om at vælge side

To venner er blevet uvenner og vil have, at du vælger side.

A Vælg den, du synes har mest ret.

B Nægt at vælge side, og prøv at være ven med begge.

Diskussion

- Kan man være loyal over for to personer på én gang?
- Hvornår bliver »jeg blander mig udenom« også et valg?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

Udskoling (7.–9. klasse)

Dilemmaerne her tåler mere kompleksitet: sociale medier, AI, klima, økonomi og det, der sker, når venskab og popularitet støder sammen.

17. Det redigerede billede

En ven poster et redigeret, pinligt billede af en klassekammerat.

A Sig fra offentligt i kommentarfeltet.

B Ignorer det, og tag det eventuelt med en voksen i stedet.

Diskussion

- Hvad er forskellen på at sige fra offentligt og privat?
- Hvem har brug for støtte her – og hvordan?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

18. En hel stil skrevet med AI

Du kan bruge AI til at skrive hele din stil, uden at det bliver opdaget.

A Skriv selv, også hvis karakteren bliver lavere.

B Lad AI skrive, og aflever den.

Diskussion

- Hvornår er AI et hjælpemiddel, og hvornår er det snyd?
- Hvad er det egentlig, karakteren skal vise?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

19. En ven i et dårligt forhold

Din bedste ven er sammen med en, der behandler dem dårligt.

A Sig din ærlige mening, også hvis din ven bliver sur.

B Bakke op og være der, men uden at blande dig i forholdet.

Diskussion

- Hvad er forskellen på at passe på en ven og at bestemme over en ven?
- Hvornår har man pligt til at sige noget?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

20. Lejrskolen, alle ikke har råd til

Klassen skal på lejrskole, men én har ikke råd.

A Ændr planen, så alle kan være med, også hvis turen bliver billigere.

B Fasthold planen – det er familiens ansvar at finde pengene.

Diskussion

- Hvem har ansvar for, at fællesskabet er for alle?
- Hvad vejer tungest: den gode oplevelse for flertallet, eller at ingen bliver udenfor?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

21. Rygte om dig selv

Du opdager, at en ven har spredt et rygte om dig.

A Konfrontér vennen direkte.

B Gå til en voksen eller en lærer først.

Diskussion

- Hvad risikerer du ved at konfrontere, og hvad risikerer du ved at vente?
- Hvordan ser en fair samtale ud, når man er såret?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

22. Flyferien midt i klimaprojektet

Din familie booker en flyferie, midt i et klimaprojekt i klassen.

A Sig fra derhjemme, og foreslå et alternativ.

B Tag med, og hold din bekymring for dig selv.

Diskussion

- Hvor langt rækker dit ansvar for klimaet i din egen familie?
- Kan man mene noget i skolen og gøre noget andet derhjemme?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

23. Den ulåste telefon

En klassekammerat har glemt at låse sin telefon, og den ligger åben foran dig.

A Lås den, og giv den tilbage uden at kigge.

B Kig hurtigt – »hvis de lod den ligge, er det deres eget ansvar«.

Diskussion
- Er nysgerrighed det samme som at krænke privatliv?
- Hvad ville du selv forvente?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

24. Gruppen, der kræver et fravalg

En popularitetsgruppe inviterer dig med, hvis du dropper en ven, der »ikke passer ind«.

A Sig nej, og bliv hos din ven.

B Gå med gruppen, og håb at du kan have begge dele.

Diskussion
- Hvad siger det om gruppen, at de stiller det som et krav?
- Hvad er du villig til at give afkald på for at høre til?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

Gymnasium

Her kan dilemmaerne bære begreber og principper: retfærdighed, loyalitet, privatliv, klima, arbejde og det demokratiske valg. Lad gerne eleverne formulere, hvilken værdi de vægter højest.

25. 12 for en ChatGPT-opgave

En ven har fået 12 for en opgave skrevet med ChatGPT. Du skrev selv og fik 7.

A Gør din lærer eller vejleder opmærksom på det.

B Lad det ligge – det er ikke dit ansvar at politimestre andre.

Diskussion
- Er det misundelse, retfærdighedssans eller begge dele, der driver dig?
- Hvad sker der med tilliden på et hold, hvis snyd bliver en fordel?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

26. Sabbatårsjobbet, du er uenig med

Du kan få et sabbatårsjob i en virksomhed, hvis værdier du er uenig i.

A Tag jobbet – du har brug for pengene og erfaringen.

B Sig nej, og led videre, også hvis det tager længere tid.

Diskussion

- Kan man skille sine værdier fra sit arbejde?
- Er din grænse den samme, når huslejen skal betales?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

27. Partiet, du kun er enig med i ét spørgsmål

Et parti, du er enig med i ét vigtigt spørgsmål, har en anden holdning, du synes er urimelig.

A Stem på dem alligevel, fordi kernesagen vejer tungest.

B Stem ikke på dem, også hvis det styrker et parti, du er endnu mindre enig med.

Diskussion

- Skylder man at stemme strategisk eller efter sine principper?
- Kan ét standpunkt veje tungere end alle de andre?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

28. Nøglerne efter festen

Din ven vil køre hjem fra festen, og du er i tvivl om, hvorvidt de er ædru nok.

A Tag nøglerne, også hvis det giver konflikt.

B Stol på, at din ven »godt selv kan mærke det«.

Diskussion

- Hvad er vigtigst – jeres venskab i aften, eller jeres sikkerhed?
- Hvad er du villig til at holde fast i, hvis din ven bliver vred?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

29. Appen, der sælger sundhedsdata

En app, du bruger hver dag, sælger dine sundhedsdata videre.

A Slet appen, og acceptér at miste bekvemmeligheden.

B Bliv, fordi »dine data er allerede ude alligevel«.

Diskussion

- Har du et reelt valg, hvis alle alternativer også indsamler data?
- Hvem burde have ansvaret – dig, firmaet eller lovgivningen?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

30. Gruppechatten om læreren

En gruppechat inddrager en lærer, uden at læreren ved det. Tonen er hård.

A Forlad chatten, og sig til de andre, at det er over stregen.

B Bliv for at følge med, men skriv ikke selv.

Diskussion

- Er det at se med en uskyldig handling?
- Hvornår bliver en privat chat et fælles ansvar?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

31. Studiepladsen via netværk

Du kan få en eftertragtet studieplads eller et job via netværk, selvom en anden er fagligt stærkere.

A Tag chancen – netværk er også en del af verden.

B Tak nej, eller gør opmærksom på den anden.

Diskussion

- Er det uretfærdigt at bruge netværk, eller bare ærligt?
- Hvad skylder du dem, der ikke kender de rigtige folk?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

32. Familiebegivenheden og flyrejsen

Der er en vigtig familiebegivenhed i udlandet. Den billigste løsning er at flyve.

A Flyv den ene gang, og stå ved undtagelsen.

B Vælg tog eller bliv hjemme, også hvis det koster tid og relationer.

Diskussion

- Må klimahensyn vige for familie?
- Hvem bliver påvirket af dit valg, ud over dig selv?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

33. Lækagen fra fritidsjobbet

En journalist eller aktivist beder dig lække interne oplysninger fra dit fritidsjob, fordi »offentligheden har ret til at vide det«.

A Læk det, hvis du selv vurderer, at der er et væsentligt forhold.

B Afvis, og brug de officielle kanaler, også hvis de er langsomme.

Diskussion

- Hvornår vejer sandhed tungere end loyalitet over for en arbejdsplads?
- Hvilken risiko er det fair at løbe – og på hvis vegne?

Klassens valg: A ☐ B ☐ Noter:

dilemma.dk · Ét dilemma, to valg, hvad vælger du? · Til undervisningsbrug. Henvis gerne til siden, hvis du deler materialet med kolleger, så de kan finde den nyeste version.